

A ROMÁNIAI MAGYAR IRODALOMRA VONATKOZÓ KUTATÁSOK

A romániai magyar irodalom félévszázadával cikkek, tanulmányok és ünnepi kiadványok foglalkoznak. Az alábbi közlemény célja összegezni azoknak a fontos és tudományos igényű műveknek eredményeit, amelyek az elmúlt félévszázad romániai magyar irodalmának egyes szakaszairól, nagy íróiról, alapvető kérdéseiről íródtak vagy – ritkább esetben – a nagyobb korszakok szintézisét kísérelték meg. Ismeretes, hogy a romániai magyar irodalomról írott legtöbb tanulmány publicisztikai jellegű vagy erősen szubjektív, hiszen íróikat természetesen befolyásolták a korabeli viták, irodalmi stílusáramlatok és ízlésformák vagy szerzőik pillanatnyi világnézeti állásfoglalása, irodalmi csoportokhoz való tartozása. Az alkalmi cikkek nagy tömegével szemben viszonylag kevés tudományos igényű tanulmány, monográfia, vagy egy-egy nagyobb korszakot értékelő szintéziskíséret jelent meg. Elsősorban ez utóbbiakkal szándéksom foglalkozni, de nem mellőzöm azokat a forrásértékű cikkeket, kéziratokat sem, amelyek a későbbi végleges nagy monográfiák megírásának előfeltételei.

Az irodalomtörténetírásunknak az ötvenesztendős romániai magyar irodalommal kapcsolatos eddigi eredményeinek és hiányosságainak számbavétele előtt néhány elvi és módszertani problémát is fel kell vetni. Legelső ilyen természetű kérdés az, hogy lehet-e a közelmúlt irodalmáról maradandó tudományos értékű monográfiát írni. Az irodalomtörténetírás minden eddigi jelentős hazai és külföldi tudósa erre a kérdésre – kevés kivétellel – nemmel válaszolt. A romániai magyar irodalom eddigi feldolgozóinak többsége szerint is csak tájékoztató jellegű, a ma értékítéleteit tükröző műben lehet a közelmúlt irodalmát számba venni, értékeit mérlegre tenni, jelentős képviselőit rangsorolni. Ha megvizsgáljuk azokat a több kötetes francia, német, angol, orosz, magyar és más nyelvű irodalomtörténeteket, vagy ha a hazai román nyelvű, régebben és újabban írott hasonló szintéziseket értékeljük, szinte mindenükben a régi korszakok tudományos felmérése a maradandó értékű, míg a kortársirodalmak bemutatása vagy csupán tájékoztató jellegű, vagy pedig csupán, félig-meddig sikerült szintéziskíséret. Úgy hisszük, hogy a romániai magyar irodalom történetének, tudományos értékű szintézisének számos előfeltétele már megszületett. Fél évszázad telt el a romániai magyar irodalom kialakulása óta, életművek záródtak le, művek és irányok felett – különösen a kiemelkedő alkotásokat illetően – az idő ítéletet mondott, s részben az irodalomtörténetírás is értékes részlet-

eredményekre tekinthet vissza. Mégis úgy érezzük, hogy biztosabb, tudományosan megalapozottabb lehet a két világháború közötti korszak irodalmának feldolgozása, s kevésbé a felszabadulás utánié, bár e két kort mereven egymástól elválasztani nem lehet, hiszen egész sor jelentős írónk mindkét korszak irodalmának tevékeny részese (Asztalos István, Nagy István, Kovács György, Bartalis János és mások). A felszabadulás után azonban nagy számmal jelentkeztek új és kiváló tehetségek, akik még írói pályájuk kiteljesedése előtt állanak, műveikről tehát nem lehet ma időt álló véleményt mondani. E cikk mindkét, egymással szorosan összefüggő korszak irodalomtörténeti feldolgozási kísérleteivel foglalkozik a történetiség és a ma szempontjainak figyelembe vételével. Nem véletlen tehát, hogy éppen a felszabadulás után, s főleg az utolsó évtizedben íródtak azok a tanulmányok, amelyek a két világháború közötti korszakkal, vagy mindkét korszakban jelentős szerepet játszó írók lezárt életművével foglalkoztak (Asztalos István, Dsida Jenő, Gaál Gábor, Karácsony Benő, Kuncz Aladár, Salamon Ernő). Mivel az ötven év alatt íródott irodalomtörténeti tanulmányok sem elvont szakmunkák voltak, hanem szerves részei az irodalmi és művelődési életnek, műfajilag sem különíthetők el szigorúan a kritikától vagy az igényesebb publicisztikától.

A romániai magyar irodalom kialakulásának már a legelső évtizedekben írók, kritikusok és irodalomtörténészek egyaránt érzik, hogy egy egészen új, sajátos korszak kibontakozásának tanúi. A hagyományok keresése és a korszerű, a romániai valóságot felismert és tükröző kritikai, irodalomtörténeti tanulmányok is ebben a szellemben születnek meg. A Nyugat-nemzedék, de főleg Ady hagyományai folytatásának szellemében ír a kezdő korszakról Tabéry Géza, Szentimrei Jenő, Kós Károly, Balázs Ferenc, Kuncz Aladár cikkeket és tanulmányokat. Bár e cikkek egy része vitairat, egyéni visszaemlékezés, s csak kis részben tudományosan dokumentált irodalomtörténeti mű, mégis jelentős éppen korszerűsége miatt, mert az új történeti-társadalmi helyzetet tükröző irodalom elméleti igazolását szolgálta. Nagyobb terjedelműek és részben visszaemlékező vagy összefoglaló jellegűek Balázs Ferencnek¹, Jancsó Bélának², Kuncz Aladárnak³, Szentimrei Jenőnek⁴ a transzilvanista irodalom elméleti kérdéseivel foglalkozó tanulmányai, Tabéry Géza Emlékkönyve⁵. Az irodalmi transzilvanizmus körül kialakuló viták mintegy előkészítői a Szépmíves Céh, majd az „Erdélyi Helikon” megalakulásának, kritikai, történeti és esztétikai igazolói a két világháború közötti romániai magyar irodalom – ellentmondásai ellenére is – egyik legjelentősebb és legmaradandóbb értékű írói mozgalmának. A romániai

¹ Balázs Ferenc, *A székely irodalomról*. Tizenegyek. Kolozsvár, 1923.

² Jancsó Béla portré-sorozata az erdélyi írókról a „Vasárnapi Újság” 1924–25. évfolyamában jelent meg.

³ Kuncz Aladár, *Az erdélyi gondolat Erdély magyar irodalmában*. Nyugat. 1928. II. kötet 501–8.

⁴ Szentimrei Jenő, *Erdély tíz éves magyar irodalma*. Nyugat, 1930. 7. sz.

⁵ Tabéry Géza – *Emlékkönyv*, Cluj-Kolozsvár, 1930.

magyar irodalom európai szintre törekvésének értékes dokumentumai közé tartoznak az avantgarde hazai híveinek elméleti írásai. Ez utóbbiak főleg a „Periscop”, a „Géniusz” és a kolozsvári „Napkelet” című folyóiratokban jelentek meg.

A kialakuló haladó polgári irodalom kritikai és irodalomtörténeti felfogását több oldalról bírálják élesen. A húszas évek konzervatív írói és irodalomtörténészei, akik elsősorban a „Pásztortűz”, az „Erdélyi Irodalmi Szemle”, majd az „Erdélyi Múzeum” körül csoportosultak, alkotják a haladó polgári irodalom egyik legerősebb ellenfrontját. Bár e tábor olvasóközönsége nem volt e korban már jelentős, mégis a konzervatív kritika és irodalomtörténetírás nagy befolyást gyakorolt bizonyos értelmiségi rétegekre, s kihatott nem kis mértékben a középiskolai és egyetemi magyar irodalomtörténet tanítására is. Befolyását növelte még az a tény is, hogy míg a „Nyugat” irányát folytató írók főleg csak publicisztikai téren fejtették ki állásfoglalásukat, addig ez az irány maga köré tömörítette a szakembereket, a tudományos múlttal rendelkező filológusokat, mint György Lajos⁶, Kristóf György⁷, Rass Károly, Bitay Árpád, Borbély István és mások. Az „Erdélyi Irodalmi Szemle”, majd az „Erdélyi Múzeum” rendszeresen közölt összefoglaló irodalomtörténeti tanulmányokat, kritikai cikkeket és bibliográfiákat a romániai magyar irodalomról. E csoport írói a fenti folyóiratokon kívül is több tanulmánykötetet, ismertető és értékelő összefoglaló tanulmányt jelentettek meg a romániai magyar irodalom irányairól, hagyományairól, a román-magyar kapcsolatokról nemcsak magyar, de román, német és francia nyelven is. E tábor adatgyűjtő és. pozitivistá módszerű, tényt közlő munkásságából különösen a könyvészeti jellegű művek, Ferenczi István, György Lajos, Valentiny Antal bibliográfiái emelkednek ki; ezek készítették elő a további kutatásokat. Ami e tábor irodalomtörténészeinek esztétikai, világnézeti állásfoglalását illeti, ez nemcsak a „Korunk”, de az „Erdélyi Helikon” részéről is állandó bírálatban részesült. Gaál Gábor találóan nevezi⁸ akadémikus irányzatnak e tábor törekvéseit. „Az akadémizmus – írja – szerkezeti és ideológiai alkatában megfelelése annak az akadémizmusnak, amely Magyarországon van.” ... „Ez az akadémiai vonal merev és iskolás. Az időről ugyanúgy nem vesz tudomást, mint az időben történő erők játékaról. Az egész képződmény persze múzeálisan sajátos.” Gaál Gábor találó bírálatát egyébként már a harmincas évek irodalmi fejlődése teljesen igazolta, az akadémikus irányzattal szemben fellépő „Korunk” és „Erdélyi Helikon” más-más oldalról ugyan, de teljesen elszigeteli az akadémikus irányzat hatását, az élő irodalomra. E tábor irodalomtörténészei később csaknem kizárólag vagy az erdélyi irodalom múltjának, vagy jelenének bibliográfiai feldolgozásával foglalkoznak.

⁶ György Lajos, *Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1919–23.* Kolozsvár, 1925.

⁷ Kristóf György, *Az erdélyi magyar irodalom múltja és jelene.* Cluj-Kolozsvár, 1934.

⁸ Gaál, Gábor, *A mai erdélyi magyar irodalom arcvonalai.* Korunk, 1930. 879–84.

A harmincas évek elején már megtörténnek az első nagyobb szabású és igényű kísérletek a romániai magyar irodalom feldolgozására. Ezek közül említésre méltó Ion Chinezu és Tolnai Gábor könyve. E két mű – az előbbi⁹ 148, az utóbbi¹⁰ 140 oldal – nemcsak terjedelménél, de összefoglaló és minden lényeges kérdésre kiterjedő módszerével a későbbi feldolgozások mintaképévé és egyúttal fontos forrásává vált, annak ellenére, hogy értékítéletei évtizedek múlva sok tekintetben elavultak. Ion Chinezu doktori értekezésének különös jelentősége az, hogy írója nemcsak kitűnő irodalomtörténész, esztéta és kritikus, hanem egyúttal mind a modern román, mind az új magyar irodalom kiváló ismerője, értékeinek ismertetője és közvetítője. Tolnai Gábor doktori értekezése viszont alapos gyűjtőmunka eredménye és összegezése. Tolnai a modern magyar irodalom sajátos fejezeteként ismerteti és értékeli, nem annyira az egyes írókat és műveket, hanem inkább az írócsoportosulások és irányok kialakulásának útját vizsgálja. 1930 és 1940 között még néhány nagyobb terjedelmű mű és összefoglaló tanulmány látott napvilágot. Magam 1934-ben *Az erdélyi magyar líra tizenöt éve* címen Kolozsvárt megjelentetett 127 oldalas könyvben összefoglaló képet próbáltam adni a líra fejlődéséről. Ugyancsak két nagy irodalmi vitát indító tanulmányomban¹¹ tekintem át az erdélyi irodalom fejlődését és foglaltam határozottan állást a „Korunk” és Gaál Gábor szellemében az új, a társadalmi kérdéseket felvető írók mellett. Tanulmányom körül kibontakozott irodalmi harcokhoz hasonlóan Berde Mária *Vallani és vállalni* című tanulmányával kapcsolatban is élénk irodalmi vita alakult ki egyrészt a „Helikon” és a „Korunk” kritikusi, másrészt a régi és új nemzedék között. Az *Új arcvonal* (1931) és később az *Új erdélyi antológia* (1937) a realista irodalom követelményeinek szellemében íródtak; az elsőben az én cikkem, a másodikban Abafáy Gusztáv tanulmánya foglalt állást az új realista irodalom mellett. Az elvi harcok végül is az eszmék tisztázásához és a baloldali irodalom megerősödéséhez vezettek. Nagyjelentőségű és forrásértékű anyagot tartalmaznak azok az erdélyi írókról, irodalmi irányokról vagy frissen megjelent művekről írt cikkek, amelyeket e kor harcoss, haladó szellemű publicisztái írtak részben a „Korunk”-ban, az „Erdélyi Helikon”-ban, napilapjainkban és más kiadványokban. Gondolunk itt elsősorban Gaál Gábor kritikái és irodalomtörténeti tanulmányain kívül Szentimrei Jenő, Abafáy Gusztáv, Balogh Edgár, Bányai László, Csehi Gyula, Kacsó Sándor, Méliusz József, Molter Károly, Nagy István – hogy csak néhány kiragadott nevet említsünk – harcos írásaira, a romániai magyar irodalom alapvető kérdéseit felvető cikkeire és vitairataira. Bár e cikkek ezrei nem irodalomtörténeti módszerrel és céllal íródtak, de

⁹ Ion Chinezu, *Aspecte din literatura maghiară ardeleană* (1919–1929). Cluj, 1930.

¹⁰ Tolnai Gábor, *Az erdélyi magyarság irodalmi élete*. Szeged, 1933.

¹¹ Jancsó Elemér, *Az erdélyi magyar irodalom útjai*. 1931-ben jelent meg az *Új arcvonal* című antológiában; *Erdélyi irodalmi élete 1918-tól napjainkig*. Nyugat, 1935. I. 283–98.; *Néhány szó a megtámadott erdélyi irodalomról*. Nyugat, 1935. II. 447–50.

legjavuk nélkülözhetetlen forrása, alapvető dokumentumanyaga minden későbbi rendszeres és tanulmányos jellegű irodalomtörténeti feldolgozásnak. E gazdag cikk- és tanulmányirodalom összegyűjtése és kiadása csak az utóbbi két évtizedben kezdődött el nagyobb mértékben.

A két háború közötti irodalom bibliográfiai feldolgozása is tovább folytatódott főleg az „Erdélyi Múzeum” hasábjain és részben szak és népszerűsítő célokat szolgáló lexikonokban, továbbá az „Irodalomtörténeti Közlemények” évi bibliográfiáiban. (l. Kozocsa Sándor könyvészeti közleményeit). Sajnos, az „Erdélyi Múzeum” bibliográfiai csak a megjelent könyveket dolgozták fel. Később Monoki István elkészítette és kiadta a két háború közötti romániai magyar folyóiratok és lapok repertóriumát is. Az elvégzendő feladatokhoz viszonyítva azonban a megjelent bibliográfiai és enciklopédiai művek száma nem nagy, mégis intézmények és anyagi támogatás hiányában így is értékes anyagot gyűjtöttek össze és jelentettek meg tudósaink a két világháború között.

A felszabadulás előtti korszakban a szakfolyóiratokon kívül csaknem minden szépirodalmi folyóirat és napilap (nemcsak a magyar, de a román és német lapok is) állandóan foglalkoztak a romániai magyar irodalommal. Nagyjelentőségű haladó szellemű publicisztika alakult ki e korban, amely ma értékes forrásul szolgál az egyes írókról, művekről vagy a fontosabb irodalmi irányokról írt vagy készülő tanulmányokhoz és monográfiákhoz. Gondolunk itt elsősorban a „Korunk”-ra és az „Erdélyi Helikon”-ra, de sem minőségi, sem mennyiségi szempontból nem hagyhatjuk figyelmen kívül a korabeli napilapok („Brassói Lapok”, „Ellenzék” stb.) szépirodalmi mellékleteiben a romániai magyar írókról megjelent kritikákat, vitacikkeket, könyvismertetéseket. Szerzőik sorában ott találjuk Gaál Gáboron és a „Korunk” kritikusi gárdáján, továbbá az „Erdélyi Helikon” kritikusaival kívül csaknem valamennyi erdélyi író. A romániai magyar irodalom sajátos jellegzetessége, hogy minden író nem csupán szépirodalmi művek alkotására törekedett, hanem közéleti és kritikusi szerepre is.

Sajnos, a rendkívül gazdag kritikai, publicisztikai anyaghoz viszonyítva kevés összefoglaló jellegű és nagyobb terjedelmű mű látott napvilágot 1945 előtt. Meg kell említenünk ezek közül az ellentmondásai ellenére is hasznos, sok részletében haladó művet, Ligeti Ernő *Súly alatt a pálma* című könyvét, mely 1941-ben jelent meg, s ez a felszabadulás előtt a romániai magyar irodalomról írt legrészletesebb munka. Súlyos hibája, hogy a szerző nem egyszer tesz engedményt, üldöztetése ellenére is, a nacionalista felfogásoknak. A könyv ellentmondásossága éppen az, hogy benne sajátosan fonódik össze a két háború közötti irodalmi törekvések bemutatása és a fennálló rendszerrel való megalkuvás.

A felszabadulás utáni korszakban nyílt meg végre sok irányban a lehetőség a romániai magyar irodalom rendszeres, tudományos feldolgozására. Fontos szerep jut itt az egyetemi és középiskolai tanároknak.

Az elmúlt 23 év folyamán a romániai magyar irodalomról általános és szakkurzusokat tartottak Balogh Edgár, Gaál Gábor, Földes László, Jancsó Elemér, Nagy István és Sóni Pál. Közülük elsősorban Nagy Ist-

ván és Sóni Pál munkásságát kell kiemelnünk. Mindketten az 1918-tól napjainkig terjedő korszak összes jelentős íróival, irodalmi áramlataival foglalkoztak. Külön meg kell említenünk Nagy Istvánnak a romániai magyar irodalom újraértékelésében betöltött szerepét¹². Nagy István művéhez hasonló jellegű tanulmányokat és cikkeket írtak ebben az időszakban Gaál Gábor, Abafáy Gusztáv, Csehi Gula, Földes László, Sóni Pál és még sokan mások, akik tevékeny részt vettek a hazai magyar irodalmi élet szervezésében, irányításában, a felszabadulás után meginduló folyóirataink („Utunk”, „Irodalmi Almanach”, „Igaz Szó” stb.) szerkesztésében, kiadóink irányító tevékenységében. Bár e korszak kritikusi és irodalomtörténészei éppen a történetiség nagy mértékű mellőzésével, a közelmúlt irodalmának sokszor egyoldalú újraértékelésével, az időszerűség túlzott hangoztatásával nem tudtak, de a körülmények folytán nem is tudhattak, irodalomtörténeti szempontból a romániai magyar irodalom múltjáról maradandó értékű szintézist létrehozni, mégis ebben az időben írt tanulmányokat nemcsak mint dokumentumokat értékeljük, számos cikk és részlettanulmány ma is hasznos nyersanyaga a későbbi tudományos szintéziseknek.

A romániai magyar irodalom múltjával intézményesen foglalkozik másfél évtized óta az az irodalmi munkaközösség is, amely a Románia Szocialista Köztársaság Akadémiája kolozsvári Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Intézetének keretében fejtette ki és fejteti ki tevékenységét. E munkaközösség egyik főfeladata a romániai magyar irodalom múltjának tudományos feldolgozása. Az 1918 utáni irodalommal elsősorban Nagy István, majd Abafáy Gusztáv foglalkozott, de kívülük magam és Engel Károly is több tanulmányt írtunk e kérdéssel kapcsolatban. A közlemények elsősorban Akadémiánk magyar folyóiratában, a „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények-ben láttak napvilágot. Abafáy Gusztáv a két világháború közötti gazdag folyóiratanyag feldolgozásával, Engel Károly az eddig ismeretlen román-magyar kapcsolatok feltárásával, magam pedig néhány összefoglaló jellegű tanulmánnyal járultunk hozzá az elmúlt félévszázad hazai magyar irodalmának megismertetéséhez.

Intézményes formában végzett értékes és a romániai magyar irodalom múltjára vonatkozó tudományos kutatást a marosvásárhelyi 3 éves Pedagógiai Főiskola magyar irodalomtörténeti tanszéke és a Románia Szocialista Köztársaság Akadémiájának Marosvásárhelyt működő társadalomtudományi munkaközössége is. A Pedagógiai Főiskola magyar tanszékének tagjai közül ki kell emelnünk elsősorban Izsák Józsefnek ily irányú tudományos és népszerűsítő cikkeit és tanulmányait. Izsák érdeme, hogy ő írja meg az első írói monográfiát¹³. E tudományos módszerrel megírt mű értékét nagyban emeli a kötet végén közölt hatalmas bibliográfia, amelyet Abafáy Gusztáv és Bonyhádi Jolán állítottak össze. A marosvásárhelyi akadémiai munkaközösség kutatói közül az 1918

¹² Nagy István, *A harc hevében*. Irodalmi vallomások és észrevételek. Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó. Marosvásárhely, 1957.

¹³ Izsák József, *Asztalos István*. Irodalmi Könyvkiadó. Bukarest, 1967.

utáni romániai magyar irodalom néhány ismeretlen – főleg marosvásárhelyi vonatkozású – részletét dolgozták fel és részben meg is jelentették (Bözödi György, Fuchs Simon és Kocziány László).

A romániai magyar irodalom ötven éves történetének értékes forrásanyagát alkotja Abafáy Gusztáv, Kacsó Sándor és Sóni Pál *Három portré* című, 1963-ban megjelent kis monográfiája. Ide kell sorolnunk az „Igaz Szó”, a „Korunk” és az „Utunk” hasábjain megjelent irodalomtörténeti, irodalomkritikai tanulmányokat, írói visszaemlékezéseket stb. Meg kell emlékeznünk a terjedelmesebb és tudományos igényre törekvő bevezetőkről, amelyek különösen az utóbbi tíz esztendőben láttak napvilágot (Berde Mária¹⁴, Dsida Jenő¹⁵, Kuncz Aladár¹⁶, Szabédi László¹⁷ és mások művei elé írt bevezetők). A romániai magyar irodalom múltjának értékes forrásai azok a tanulmánykötetek is, amelyek – bár legtöbb esetben már megjelent írásokat tartalmaznak – az elmúlt ötven esztendő legjelentősebb íróiról, műveiről, vitáiról számolnak be. Sajnos, legtöbb tanulmánykötet publicisztikai jellegű, de tematikájánál fogva így is forrásértékű. A tanulmánykötetek szerzői közül megemlíthetjük többek között Szabédi László, Szentimrei Jenő, Balogh Edgár, Bányai László, Gálfalvi Zsolt, Hajdú Győző, Kacsó Sándor, Kántor Lajos, Mélius József, Sóni Pál és Szemlér Ferenc köteteit. E tanulmánykötetek részben vagy egészben a romániai magyar irodalommal foglalkoznak. Bár kétségtelenül hasznos a különböző időben és nehezen hozzáférhető helyeken (napilapokban és csak nagy könyvtárakban fellelhető folyóiratokban) megjelent írások kötetekben való összegyűjtése, mert ezzel a monográfiát írók munkája, az irodalomtörténészek szintézisre törekvő tevékenysége válik könnyebbé, ennek ellenére jobb volna új és eddig meg nem jelent tanulmányokat és dokumentumköteteket kiadni.

Nyugodtan elmondhatjuk, hogy az elmúlt félévszázad hazai magyar irodalmának csaknem minden jelentős írójáról és művéről nagyszámú tanulmány és cikk jelent meg. Sajnos a nagyobbszabású szintézisek létrejöttét megnehezítette a bibliográfiák hiánya. Még az elkészült bibliográfiáknak is csak egy része jelent meg. Hogy milyen nélkülözhetetlenek és hasznosak a nagyobb terjedelmű bibliográfiák, azt legjobban bizonyítja Domokos Sámuel nemrég megjelent műve¹⁸. Domokos bibliográfiája – minden hiányossága ellenére is – alapvető forrása marad e kérdésre vonatkozó későbbi irodalomtörténeti kutatásoknak. Ér-

¹⁴ Berde Mária, *Tüzes kemence. A szent szégyen*. Jancsó Elemér bevezető tanulmányával. Irodalmi Könyvkiadó. Bukarest, 1967.

¹⁵ Dsida Jenő *összes versei*. Szemlér Ferenc bevezető tanulmányával. Irodalmi Könyvkiadó. Bukarest, 1966.

¹⁶ Kuncz Aladár, *Fekete kolostor*. Jancsó Elemér bevezető tanulmányával. Irodalmi Könyvkiadó. Bukarest, 1965.

¹⁷ Szabédi László, *Telehold. Veér Anna alszik*. Csehi Gyula bevezető tanulmányával. Irodalmi Könyvkiadó. Bukarest, 1967.

¹⁸ Domokos Sámuel, *A román irodalom magyar bibliográfiája. 1831–1960 (1961–1965)*. Irodalmi Könyvkiadó. Bukarest, 1966. 911. Kemény G. Gábor utószavával.

tékes munkát végeztek hazai bibliográfusaink is ezen a téren vagy más, főleg egyes írókra, folyóiratokra vonatkozó cikkek összegyűjtésével és közreadásával (például Bonyháti Jolán, Abafáy Gusztáv, Réthy Andor).

A romániai magyar irodalom hatalmas forrásanyaga a kortársak levelezése. Ötven esztendő levelezésanyagának összegyűjtése és kiadása már megkezdődött. A nagy számú írói levelezésből Áprily Lajos, Bárd Oszkár, Dsida Jenő, Gaál Gábor, Kuncz Aladár, Balogh Edgár, Jancsó Elemér, Méliusz József, Molter Károly, Nagy István, Szemlér Ferenc levelei jelentek meg részben. Az „Igaz Szó”, a „Korunk”, az „Utunk” alkalomszerűen közölt ilyen leveleket, de ezen a téren is a legrendszeresebb és tudományos módszerű közlés a „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények” érdeme.

A kéziratos anyagnak, mely az elmúlt ötven esztendőben felhalmozódott íróink hagyatékaiban, csak egy része levél. Ugyancsak fontos irodalmi szempontból a kiadásra nem került kéziratok sorsa (versek, elbeszélések, drámák, emlékiratok stb.). Ezt a hatalmas anyagot ma még áttekinteni sem tudjuk, de egyrésztük feldolgozására már történtek kísérletek.

Megemlítjük, hogy a Magyar Népköztársaság irodalomtörténészei és irodalomkritikusai is behatóan foglalkoztak a romániai magyar irodalommal. A nem rég megjelent *A Magyar Irodalom Története* hatodik kötete külön fejezetet szentel a romániai magyar irodalomnak¹⁹.

Végső következtetésként azt vonhatjuk le, hogy az ötvenéves romániai magyar irodalomról az elmúlt félévszázad alatt sok száz hazai tanulmány, sok ezer cikk, de csupán néhány összefoglaló jellegű és nagyobb terjedelmű mű került kiadásra. A romániai magyar irodalom 1918-tól napjainkig egyre gazdagabban virágzott ki, legjelentősebb műveit, főleg a lírai alkotásokat, már a huszas évektől kezdve állandóan közölték román nyelven is és a román kritikusok és irodalomtörténészek nagyszámú cikkben, tanulmányban ismertettek minden új művet, folyóiratot és irodalmi vitát. A felszabadulás után a már a két háború közötti nagy érdeklődés még inkább fokozódott, rendszeresebbé vált. Szocialista államunk állandó gondoskodását, a hazai román és magyar írók testvéri együttműködését bizonyítja az a tény, hogy intézményes keretek között folyhatott új tartalommal és célkitűzésekkel az a munka, amelyik a két világháború között sokkal kisebb mértékben volt lehetséges.

Az ötvenéves romániai magyar irodalom nagyszabású tudományos szintézisének ma már számos előfeltétele született meg és a történeti távlat is legtöbb vonatkozásban megvan ahhoz, hogy évekig tartó mun-

¹⁹ *A Magyar Irodalom Története*. VI. kötet. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1966. 924–1000.

kával létrejölessen nemcsak publicisztikai szinten, hanem az irodalomtörténetírás legkorszerűbb módszereivel az az összefoglaló nagy mű, amelyik maradandó értékítéleteket tartalmaz.

JANCSÓ ELEMÉR
Institutul de lingvistică și istorie literară,
Cluj, str. E. Racovița 21